

TAXANDRIA,

Tijdschrift voor Noordbrabantsche Geschiedenis en Volkskunde.

onder redactie van

W. J. F. JUTEN TE BERGEN-OP-ZOOM.

Prijs per jaargang. f 3,—.

Franco per post f 3,25.

„ „ „ voor het Buitenland fr. 7,50.

Uitgever: JAN A. G. JUTEN te Bergen-op-Zoom.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van elke maand.

DE FAMILIE MANMAKER.

 In de „Levensberichten van Zeeuwen” voor het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen, uitgegeven door F. Nagtglas, lees ik (3^e afl. p. 125 e. v.) het volgende:

„MANMAKER (ook wel VAN of DE). Het geslacht „schijnt oorspronkelijk uit Vlaanderen, in Juni 1575 werd „poorter te Vlissingen ADRIAAN DE MANMAKER, afkomstig „uit Oudenaarden. Vermoedelijk was hij uit hetzelfde „geslacht als zijn naamgenoot, die tijdens de beroerte uit „Antwerpen week en aan de zaak der omwenteling veel „diensten bewees, waarom hij bij Commissie van 20 October 1573 door prins WILLEM I tot Thesaurier-generaal „van Zeeland werd benoemd. Hij kwam te Middelburg „wonen, en in het oudste lidmaten-register der Hervormde „gemeente worden vermeld: ADRIAAN MANMAKER, Thesaurier, met zijn wijf CATHARINA (CATHARINA VAN MARSELAER) en zijn kantoorknecht ADRIAAN SIMONSE. Met „lof bekleedde DE MANMAKER zijne gewichtige betrekking, „totdat hij in November 1590 overleed, nalatende een „zoon JACOB DE MANMAKER, die aanzienlijke bezittingen „in Brabant had en onder anderen in 1594 betrokken „was in de moernering te Rozendaal. (*Staten-notulen van Zeeland*). Hij was Raad van Brabant in Den Haag en

„gehuwd met LOUISE VAN NIJEBRUGGE. In 1601 werd hij „eigenaar van de heerlijkheid Hofwegen, die in 1612 bij „zijn overlijden overging op zijn zoon ENGELBRECHT en in „1645 toekwam aan KAREL DE MANMAKER.

„Van den ouden Thesaurier-generaal bestaat een portret door H. Goltzius gegraveerd, waarop zijne spreuk: „*Draecht goedwilligh last met mandekens*

„ADRIAAN DE MANMAKER, naar het mij toeschijnt, niet „de zoon maar de kleinzoon van den Thesaurier, werd „te Middelburg in 1579 geboren. Hij studeerde in 1595 „te Leiden en deed vervolgens reizen door Engeland, „Frankrijk en Italië. Van 1604 tot 1611 was hij Baljuw „van Middelburg. „.”¹⁾

Van de levensberichten dezer personen is, naar het mij voorkomt, slechts zeer weinig in overeenstemming met de waarheid.

Ziehier wat mijne aantekeningen uit de „Registers van allerhande akten” van Roosendaal en Nispen, bewaard in het Rijks-archief te 's-Hertogenbosch, leeren:

Jacob Mandemaecker, of, zooals hij zich betitelde en liet betitelen: de heer en meester Jacob Mann(a of e)maecker van Liedekercke, heere van Hoffwegen, raad in den Rade van Brabant, was waarschijnlijk te Roosendaal (N.-B.) geboren, althans zijn vader wordt in gemelde registers reeds in 1562 en 1580 genoemd als Christoffel Jacopsz. Mandemaecker ook wel als Christoffel, Jacop Claess de Mandemaeckerssone.

De filiatie is dus:

- I. Claes, had een zoon
- II. Jacop, wiens zoon

¹⁾ Waarom vermelden de „Levensberichten” niet, dat deze laatste Adriaan één der rechters was van Oldenbarneveldt?

III. Christoffel de vader was van

IV. Mr. Jacob Manmaker van Liedekerke enz. Claes of Jacob oefende het bedrijf van mandenmaker uit.

Indien de Roosendaalsche schepenen van Mr. Jacob wisten te vermelden, wie zijn vader, zijn grootvader en zelfs zijn overgrootvader waren, dan is misschien de veronderstelling, dat de familie een Roosendaalsche was van ouder tot ouder, niet gewaagd; tenzij men uitga van de meening, dat juist al die voorouders werden opgegeven om den persoon zoo nauwkeurig mogelijk te omschrijven.

Dat zij daarenboven niet op zeer patricische afkomst bogen kon, zal wel niemand betwisten, waar de grootvader mandenmaker was van zijn ambacht.

Maar deze naam zou voor een lid van den raad van Brabant en een heer van Hoffwegen tamelijk plebejisch hebben geklonken!

Mandemaker verbasterde dan ook tot Manne- of Mannamaker en ten slotte tot Manmaker. De Thesaurier-generaal evenwel, schijnt den oorsprong van zijn naam nog niet geheel te hebben vergeten. Zijn spreuk: *Draccht goedwilligh last met mandekens* zal wel als zinspeling op de oude schrijfwijze en het oude bedrijf beschouwd moeten worden.

De naam Manmaker alleen klonk echter nog niet zoo heel deftig. Er had echter te Roosendaal iemand geleefd met name: Mr. Joos Raeszoon van Liedekerke¹⁾, in 1579 postulant voor de schepensbank aldaar.

¹⁾ Zou zijn geslacht misschien (b. v. door bastaardij) uit de oude Bredasche heeren gesproten zijn? Raso van Gavere, heer van Liedekerke was de eerste heer van Breda (afzonderlijk) en de naam Raes was nu niet zoo héél algemeen.

Krüger in zijn Kerk. Gesch. geeft op p. 183 van dl. IV het opschrift van een grauwen zerk, die in de kerk te Roosendaal moet gelegen hebben: begraven JAN RAESSEN van *Lijekerke*, die sterft A° XIIIe en LII den XXIII dach in November. „In het midden zag men het Wapenschild van Liedekerke.” Dezelfde schrijver noemt op p. 172 van dl. IV Raso v. *Liedekerke*, die in 1524 de goederen

Hij moet een gegoed man geweest zijn, bezat verschillende landerijen, kocht anderen, ook tienden van den abt van Tongerlo (1580), en was gehuwd met Willemynne Geerts.

Van deze Willemynne nu, erfde Mr. Jacob; misschien was zij zijn grootmoeder (van moederszijde b.v.), misschien een tante, allerwaarschijnlijkst een familielid, genoeg: hij voegde den naam Liedekercke bij den zijne en heette sinds dien:

Mr. Jacob Manmaecker van Liedekercke.

Hij nam tot echtgenoot Louise van Oyenbrugge (niet van Nyebrugge dus), denkelyk uit de Brabantsche familie van dien naam en overleed in 1610; wanneer zij als zijne weduwe en boelhoudster genoemd wordt¹⁾.

Zij vestigde zich later denkelyk te Mechelen, (want in 1617 gaf zij een procuratie, gepasseerd voor een notaris aldaar) en hertrouwde met Jonchere Peeter de Creton, riddere, als wiens echtgenoot zij in 1623 voorkomt.

Uit haar huwelyk met Manmaker had zij twee kinderen, wier namen ik niet vermeld vind²⁾.

kocht, tusschen *Hotmeer* en *Wolbrake*, afkomstig van de van Nispens. Zou Krüger zich hier weer niet vergissen? en in plaats van XIIIe, dat is dertien honderd, moeten gelezen worden XIIIe, veertien honderd, want Jan Raessen van Liedekercke was 1453 schepen van Rosendaal. En dan zou LII ook verkeerd zijn. Gheryt Raessoen van Liedekercke zegelde 1501 als leenman in de heerlijkheid en Baronie van Breda met 3 (zwarte) leeuwen (in zilver). De Nederl. Her. jg. IV, 119.

¹⁾ Register 166, f°. 40 recto.

²⁾ Eén hunner wordt in de „Levensberichten” Engelbrecht genoemd. Krüger in zijn Kerkelyke Geschiedenis van het Bisdóm van Breda (IV, p. 325) vermeldt hem als kooper van het goed Laar, onder Zundert, op 23 Aug. 1630, voor f 4400,—. Hij heet daar: „JONKHEER ENGELBERT MANMAECKER VAN LIEDEKERCKE, Heer van *Hoffwegen*.”

In dat geval zou zijn moeder een dochter kunnen zijn van Engelbert van Oyenbrugge, zoon van François bij

Als *bloetvrint* dezer weezen wordt in 1612 genoemd ¹⁾ heer Adriaen Manmaker, ridder, *Bilgou* (d. i. natuurlijk Baljuw) van Middelburg. In hoeverre hij aan hen verwant was, als oom of neef b. v., valt uit niets te bepalen.

Ik merk hier nog even op, dat de „Levensschetsen” hem van 1604 tot 1611 als baljuw vermelden.

Denkelijk was men dus ten jare 1612 te Roosendaal nog niet met zijn aftreden bekend.

Dat de *patres conscripti* ten tijde der Republiek ijdel waren, weet men; ik heb het toch niet overbodig geacht den lezers van „Taxandria” te toonen, welk verloop die ijdelheid nam, en op wat manier van den eerlijken, maar eenvoudigen naam hunner ouders een „verbeterde editie” in het licht kwam.

W. J. F. JUTEN.

TIENDEN TE BESOLJEN.

II.

3. *Voor syne Hoogheyt: Copye.*

Op de conditie ende voorwaerden naer beschreven, sullen de Gecommitteerde van syne Hoogheyt, mynen Heere den Prinse van Orangie etc: verpagten de cooren ofte graen thiende binnen den dorpe van Besoyen, gelegen ten oosten de Vryheyt van Waelwijck, ten westen de heerlijkheyt van Hendrick Knoppen ambogt, streckende van den Longsloot aff zuytwaerts op totte Sprangse erve toe, ende dat voor den oigst ende gewasse van den jare 1687.

Art. 1.

De voorscreven verpagtinge sal geschieden met guldens

Margareta Quarré, die eertijds kommis van de Finantiën te Brussel was, ten tijde der Beroerten naar Holland week, en in hoogen ouderdom te Delft in 1611 overleed. (Te Water, Verb. en Smeekschr. der edelen III, 203.)

¹⁾ Register 168, f°. 75 recto.

tot eenen twintig stuyvers 't stuck, ende daer en boven nog eenen stuiver opden gulden ten rantsoene, in al sulcke gelden als ten tyde van de betalinge binnen dese stadt Breda gangbaer ende by de Hoog Mo: Heeren Staten Generael geëvalueert sal werden.

Art. 2.

De pagters sullen henne geloofde pagt penningen d'eene helft moeten betalen den eersten October deses jaers 1687, ende d'ander helft metten lesten Desember, daer aen volgende, sonder langer vertreck ofte uytstel, ofte eenige penningen onder te mogen houden, onder wat pretext het oock sy, welcke betalinge de pagters sullen moeten doen aen den rentmeester van de geestelycke goederen binnen Breda, ofte daer hem gelieve ofte gelegen sal wesen sijn comptoir te houden, ende met egeene mindere munte als van twee stuyvers.

Art. 3.

Soo wie den slag sal hebben van eenige der voorscreven thiende, sal gehouden sijn terstont naer den slaen te stellen, t' synen koste voor de geloofde penningen ende 't volueren van dese voorwaerden, twee goede solvente borgen, ten genoegte van den rentmeester onder de renuntiatio van de beneficiis ordinis, divisionis et excussionis, sulx dat men de schuld niet zal behoeven te splyten, nog gehouden sijn de prinsipalen te executeren, eer men de borgen soude mogen aanspreken. Ende bij gebreken van dien sullen de voorscreven Gecommitteerde al sulcken parseel ofte parcheelen daer gebreke aen is, datelyck wederomme doen oproepen ende affhangen; gelden die meer, dat sal wesen tot proffijt van syne Hoogheyt, maer gelden se min, dat sal wesen tot schade ende laste van de gebrekelycke pagters, welcke schade met de pene van vijf en twintig gulden op elck parseel de rentmeester op hen sal verhalen aen lijff ende goet met executie als de prinsepale pagtpenningen, ende off eenige

borgen voor den voorscreven verschijndag quamen te overlyden, tot armoede gerackte ofte dat de rentmeester by vaerdere (of: naerdere) ervaerenisse sulx noodig moght bevinden, sullen de pagters elck in 't syne gehouden sijn vaerder (of: naerder) borgen te stellen ofte by faute van dien sal men de beloofde penningen mogen innen in aller manieren of de selve verscheenen waren.

Art. 4.

Bij gebreecque van betalinge ten tyde ende in manieren voorscreven, sal den rentmeester de geloofde penningen mogen innen ende op de princepale pagters, henne mede doenders ende borgen een voor al en elck als principael ende voort geheel synen keuse, ende dat met heerlijcke reale ende parate executie, onder alle Heeren, Hoven, Justitien ende Regten, soo wel onder Hollant als onder Brabant oft andersins, soo den rentmeester dat goetdunckt ende gelieven sal, sonder eenige regtvorderinge daeromme te derven doen off moeten laten geschieden, zoo als men gewoon is de domeynen (?) der Hertogen van Brabant ofte Graven van Hollant ende alle andere gepreviligeerde penningen te innen en te ontfangen.

Art. 5.

Sullen voorders gehouden wesen in alles te bewaren ende wel gade te slaen de gerechtigheyd totte de voorscreven thiende staende ende behoorende naer den ouden herkomen, sonder desen aengaende in gebrecke te blyven, en wes hen daer tegens wedervaert, sullen sij den rentmeester met goeden bescheede ter stons te kennen geven omme daer jnne versien te werden, soo naer regt ende gelentheyd der saecken behooren sal.

Art. 6.

De pagters van de voorscreven thiende sullen egeene quijtscheldinge off affslag mogen pretenderen van henne geloofde penningen ter saecke van hagelslag, droogte, mis-

gewas, ofte andere diergelycke ongelucken, alsoo hen die als nu voor als dan ontseyt ende afgeslagen wert; dog of gevele dat tusschen dit ende den 1^m October deses jaers 1687 de pagters in henne gepagte thienden door heirkragt (= heerschaar = armée céleste) merckelycke schade quamen te lyden, sal hen daer over quijtscheldinge ofte moderatie gedaen werden naar geledene schade, dog of door neglegentie van de pachters eenige thiende vercoert wierden, wert verstaen, dat men jn de voorscreven conditien ongehouden sal sijn.

Art. 7.

De voorscreven gecommiteerde en sullen niet gehouden wesen eenige gebodt doenders ofte verhoogers 't ontfangen, dan die hen met schepenen ende andere goede mannen present sijnde, goet ende solvent beduncken, ende sullen de parcheelen andermael mogen doen oproepen ende afhangen sonder becroon van jmanden.

Art. 8.

Van elck parcheel thiende sal betaelt werden voor de armen zes stuyvers, voor het oproepen aen den voster ¹⁾ twee stuivers, ende dat terstondt naer den slag ende gelycke twee stuivers aen de roydragers.

Art. 9.

De pagters sullen moeten betalen de verpondinge van de voorscreven thienden ende (mits over leverende behoorlycke quitantie) de selve aen sijne geloofde penningen korten.

De Groote thiende gelegen tusschen Sprang ende Besoyen, ende tusschen Wachwijck ende Besoyense Steegh, laetst gepagt bij Reynier Eeltiens, afgeroepen voor een jnsetten van drie hondert vijftig gulden tot op twee hondert thien

¹⁾ D. i. vorster. De vorsters maakten in vele Noordbrabantsche plaatsen deel uit der schepenbank.

gulden en daer op gemeyndt bij Hendrik Klis tot Sprang.

Gemeynt opden slag bij Aert Leemans opde Loonse vaert op twee hondert ses en twingtigh gulden.

*Borgen: Jan Poulussen van den Hout tot Sprang
en Dirck Dircksen de Greeff te Besoyen.*

De Kleyne korentiende van Besoyen, genaempt den Biesbos, gelegen tusschen Besoyen en Sprangh, aen de west syde van de Besoyense Steeg, laets gepagt by Aert van der Plas: affgeroepen voor een insetten van 200 gulden tot op tnegentigh gulden ende daer op gemeynt bij Jan Aertsen Oerlemans tot Kappel.

Gemeynt op den slag by Arien Cornelisse Mutsaers op twee en tnegentigh gulden.

*Borgen: Wouter den Duyser tot Sprang
en Arien Wouterse scheepen in Besoyen.*

Aldus openbaerlijck verpagt door de Ed: Heeren mr. Willem van Schuylenburgh, raetsheer, mitsgaders griffier ende secretaris van syne Hoogheyts Raat en Rekenkamer, als daer toe specialijck bij haer Ed: Mog.: die van den Rade ende rekeninge van syne hooggemelte Hoogheydt geauthoriseert sijnde, beneffens de heer Johan vande Kaey, als rentmeester van syne Hoogheyts geestelycke goederen der stadt ende Baronnie van Breda, ter presentie ende overstaen van de heeren Willem van Bergen en Jacob Wo(of a)chmans, schepenen in Breda. Actum opden 15^{en} July 1687, onderstont my secretaris mede present ende condigh, ende was onderteekent: Pels secretaris.

*Gecollationeert dese copye jegens sijn principael
ende is daer mede bevonden t'acordeeren by
my secretaris der stadt ende lande van Breda.*

(w. g.) Pels, secretaris 1687.

(Wordt vervolgd.)

BESOIJEN.

J. V. D. HAMMEN NZ.

OORKONDEN BETREFFENDE MIERLO.

VII.

1402. October 3. Uitgifte door die van Mierlo aan Jan 't Heerken van Mierle van een beemd te Varenschot.

ont si eenen iegelycken, die desen brieff zelen sien ocht horen lesen, dat wy schepenen ende gesworen des dorps van Mierle bi raide, wil ende consent Henrick Dycbiers, heer te Mierle ende Henr¹⁾ Jan des Rovers, ridder ende der ander onser medegebuer gemeynlyck toegerecht tot onser Groene gemeynten, die onse vorders vortijts gecreghen hebben onsen eygenen wil mede te doen, na ingehaudt onser carteren, onser voerderen ons verleent ende te tijnsse vercregen hebben van den hertogen ende hertoginnen van Brabant, begripende met eendrechtige rade onser alre voorschreven, om groten commer van gelde, die ons comen is van onser gemeynten voorschreven, erffeliken vuyt hebben gegeven ende wittelijck vercocht Jan geheiten 't Heerken van Mierle een sille beempts, gelegen tot eene stede geheiten Varenschot in der prochien van Mierle, liggende mit den achtersten eynde neven die Helmonts beemde ende mit den anderen eynde weder aen onse gemeynt voorschreven ende strekkende mit der eene siden neven Jan Jan ts Heerkenssoens erve ende mit der ander side neven Peeteren Jan 't Heerkenssoens erve, dat hy oeck vercregen heet van der gemeynt voirschreven; van welcker sillen voirschreven hy erffelicke, ende sijn erffge-naemen nae hem, gelden sullen ende schuldich sijn te

¹⁾ In het origineel staat wellicht heer. Eene verkorting van Hendrik kan het wel niet zijn, daar de ridder Jan heette (zie slot des briefs.)

gelden iegelijcx jaers der kercken van Mierle die helfft van eenen halven auden grooten, altoes te betuelen onser vrouwendach assumptio.

Ende hebben geloeft ende gelooven voor ons ende onse erffigenaemen ende naecomelingen Jan den Heerken ende synen naecomelingen dese voorschreven sille hem daer geleverd mit der maten eeuwelicken te weiren, als men erve schuldich is te weiren van alle voorcommeren, vuytgeseth die helft van eenen halven auden grooten tsjaers der kercken voorschreven ende voor al dieghene, die daerop met recht spreken willen och te recht en te daeghe comen, al argelist ende nuwe vonde vuytgescheyden. In welcker eeuweliker getuighenis der waerheyt ende der eeuweger vesticheyt hebben wy schepenen, dat is te weten Jan van der Heiden, Art Vestart, Gelys van Bekelaer, Art Rythoven, Jan die Scomacker van der Vennen, Godert van Drienhusen ende Sander Michielssoen van Luchen en geschworen voorschreven by rade, wil ende weten des gemeynen dorps van Mierle, onsen gemeynen zegel ons schependoms ende des dorps van Mierle aen desen teghenwoordighen brieff gehangen. Ende hebben gebeden ende bidden om te meere vestenis onser heerschep Henrick Dyckbier, heere te Mierle ende heer ¹⁾ Jan den Rover voorschreven, want sij hierinne meest geerffde ende gegoedt sijn ende bi hoeren rade, wil ende consent gheschiet is, dat sy dit met ons ende voor hen selven mede besegelen willen ter eeuweger vesticheit. Ende wy Henrick ende heer ²⁾ Jan voorschreven, om beden wille der gemeynre ghebuer van Mierle ende dit by onsen raede, wil ende consent geschiet is ende ons oeck sunderlingen aengaet, soo hebben wy onse zegelen mede ter eeuwiger vesticheit voor ons ende onse naecomelingen aen desen voorschreven brieff gehangen. Gegeven int jaer ons heeren dusent vier hondert ende twee des anderdaeghs nae sente

¹⁾ Ook hier staat: Henr.

²⁾ In de volgende oorkonde staat ook hier: Henr.

Remeysdach. Ende was besegelt met drye segelen in groenen wasse, ondercuythangende.

Naer voorgaende collatie jegen den originalen brieve, geschreven in perckement, gedateert ende besegelt als boven, is dese copie daermede bevonden t'accorderen, by my Antony de Louwe, oipenbaer notaris tot Eyndhoven residerende.

Des toirconden (geteekend) D. Louwe nots. pub. 1655.9.2.

Papier gebonden in register A voornoemd.

Medegedeeld door AUG. SASSEN.

VOLKSMYTHOLOGIE.

I.

DE MAAR RIJDEN.

Heeft iemand zulk een droom gehad, dat hij den volgenden dag zware hoofdpijn heeft en nog huivert van de spookachtige gestalten, hem dien nacht verschenen, dan zegt men buiten: *hij heeft de maar gereden.*

Heel plezierig is het niet als men in zijn rusttijd met zulke dingen gekweld wordt, en daarom zal het niemand verwonderen, dat men op een middel zon om van deze plaag verschoond te blijven. Ziehier dan:

Wanneer men zich ter ruste begeeft, zet men de klompen met de hakken tegen het bed. Dan kan HET (de maar) er niet in komen. Komt HET tegen de kappen of bezijden op, dan valt HET in de opening. Zet men ze andersom, dan komt HET op zij langs de kappen op en zoo over de punt van de klompen in het bed.

Het middel schijnt probaat te wezen, want er zijn veel menschen, die het toepassen.

B. O. Z.

A. C. J. ROOVERS.